

MAKROEKONOMİK VE FİNANSAL GÖSTERGELERLE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE KRİZLERİ*

Semra BOĞA¹

Öz

Bu çalışma gelişmekte olan ülkelerde yaşanan iktisadi krizleri makro ekonomik ve finansal göstergelerle ele almaktadır. Meksika, Arjantin, Brezilya, Tayland, Rusya ve Türkiye’de özellikle 1990 sonrası dönemde yaşanan krizlerin incelendiği çalışmada, kriz öncesi ve sonrası ekonomik göstergelere bakılarak krizlere zemin hazırlayan nedenler ve krizlerin ekonomilerde yarattığı sonuçlar ortaya konulmaktadır. Uzun vadeli perspektiften bakıldığında, gelişmiş ülke olma yolunda ilerleyen bu ülkelerin bu hedefe ulaşmasındaki en büyük engelin periyodik olarak yaşanan iktisadi krizler olduğu görülmektedir. Bazı dönemlerde oldukça yüksek büyüme oranı yakalamış olan bu ülkelerde büyüme hızlarının ekonomik krizlerle sekteye uğramasının bu ülkelerin gelişmiş ülke standartlarına kavuşmalarına engel teşkil ettiği görülmektedir. 1990 sonrası dönemde hızlanan finansal serbestleşme hareketlerinin, küresel finans piyasalarını entegre bir yapıya kavuşturmakla beraber krizlerin yayılma etkilerini de hızlandıran bir faktör olduğu bilinmektedir. Çalışmaya konu edilen ülkelerin ekonomik performansları incelendiğinde; yabancı sermaye girişlerinin yoğun olduğu dönemlerde ekonomik büyümenin hızlandığı, sermaye girişlerinin yavaşladığı ve tersine döndüğü dönemlerde ise makro ekonomik dengelerin bozulduğu ve çoğu zaman sürecin iktisadi krizle sonuçlandığı görülmektedir. Ancak, ülkeler ayrı ayrı incelendiğinde bu genel kalıbın yanı sıra ülke içi ekonomik ve politik dinamiklerin de krizlerin çıkışında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, krizlerin çıkışı ve krizlerle mücadele bağlamında ülkelerarası farklılıkları ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Döviz Krizi, Finansal Kriz, İktisadi Kriz, Kriz Göstergeleri, Sermaye Akımları.

JEL Sınıflandırması: E30, E44, F30, F32, G01.

DEVELOPING COUNTRY CRISES WITH MACROECONOMIC AND FINANCIAL INDICATORS

Abstract

This study analyzes the economic crises in developing countries using macroeconomic and financial indicators. Examining data from the post 1990 period from Mexico, Argentina, Brazil, Thailand,

* Bu çalışma yazarın İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda tamamladığı “Finansal Kırılganlıklar ve Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Uluslararası Sermaye Hareketleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz” adlı doktora tezinden türetilmiştir.

¹ Dr., Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, semraboga@hotmail.com.tr, ORCID No. 0000-0003-2799-9080.

Russia, and Turkey the drivers and impacts from the crises were revealed using analysis of pre and post-crisis economic indicators. From a long-term perspective, it can be seen that the main obstacle of these countries in reaching the target of becoming a more developed country is the recurrence of periodic economic crises. In these countries, high growth periods were often interrupted by economic crises, preventing these countries from reaching the standards of developed countries. The financial liberalization movements that accelerated in the post-1990 period provided the global financial markets with an integrated structure, but have been also a factor that accelerated the contagion effect of the crises. When the economic performances of these countries are examined it can be seen that; the growth rates accelerated during the periods of intense foreign capital inflows, however, during the times of deceleration or reversal of capital inflows macroeconomic balances deteriorated and often resulted in economic crisis. However, when the countries are examined separately, it is seen that in addition to this general pattern, domestic economic and political dynamics played an important role in the emergence of crises. The aim of this study is to reveal the differences between countries in terms of the emergence of crises and the policy measures against the crises.

Keywords: *Currency Crisis, Financial Crisis, Economic Crisis, Crisis Indicators, Capital Flows.*

JEL Classification: *E30, E44, F30, F32, G01.*

GİRİŞ

Tarihi 20. yüzyılın çok öncesine dayansa da finansal krizler özellikle son otuz yılda çok daha sık yaşanır hâle gelmiştir. Altın standardının geçerli olduğu 1870-1914 döneminde dünya parasal sistemi birkaç güçlü para birimi tarafından yönetilmekteydi ve bu dönemde yaşanan dalgalanmalar sisteme geçici olarak zarar vermekteydi. Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik zorlukların üstesinden gelebilmek için Altın Standardı Sisteminin terkedilmesiyle birlikte bireysel para birimlerinin istikrarı ulusal ekonomik politikalara bağımlı ve piyasa spekülasyonlara daha açık duruma gelmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Bretton Woods sistemi ile dolaylı bir altın standardı ve sabitlenmiş kur sistemleriyle piyasalarda istikrar sağlanmaya çalışılsa da sistemin içerdiği temel tutarsızlıklar 1970'lerin başında ekonomik çöküşü beraberinde getirmiştir. Döviz kuru istikrarı, parasal bağımsızlık ve finansal piyasa bağımsızlığının aynı anda tesis edilmeye çalışılması Frankel (1999)'in tanımlamasıyla "imkânsız üçlü" şeklindeki bir tutarsızlığa neden olarak finansal krizlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. 1990'lı yılların başında hızlanan küreselleşme akımları ve sermaye hareketlerinin tüm ülkelerde serbestleşmesi yönündeki adımlar teknolojik gelişmelerin de desteğiyle finansal sermayenin çok hızlı bir şekilde yer değiştirmesine olanak sağlayarak finansal krizlerin sıklığını artırmıştır.

1990'lı yıllarda baş gösteren finansal krizlerin önceki krizlerden en büyük farkı krizlerin sağlam makro ekonomik politikalar uygulayan ülkelerde dahi görülmüş olmasıdır. 1992 yılında İngiliz poundu ve İtalyan lirasının devalüe edilmesiyle sonuçlanan Avrupa Para Sistemi (ERM) krizinin, özellikle 1980'li yıllardan itibaren

TÜRKİYE'DE YAŞANAN FİNANSAL KRİZLER VE BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ: 1990-2018 DÖNEMİ

İsmail Erkan ÇELİK¹

Öz

Dünya ekonomisinde son yüz yılda birçok finansal kriz meydana gelmiştir. Özellikle 1929 Dünya Ekonomik buhranı birçok ülke ekonomisini ve Dünya finans piyasalarını derinden etkilemiştir. Türkiye ekonomisinde yaşanan finansal krizlerin ise daha yakın dönemlere denk geldiği görülmektedir. Özellikle Türkiye ekonomisinde dışa açılma ve finansal serbestleşme sürecinin hız kazandığı 1990'lardan sonra yaşanan iç kaynaklı 1994, 2001 yılı krizleri ve dış kaynaklı 1997 Asya, 1998 Rusya krizleri ekonomide ciddi olumsuz etkiler meydana getirmiştir. Bu krizlerden olumsuz etkilenen sektörlerin başında Türk bankacılık sektörü gelmektedir. Türk bankacılığı, 2002-2007 döneminde toparlanma süreci yaşarken 2008'de meydana gelen dış kaynaklı Global Finans Krizi ile de yüzleşmek zorunda kalmıştır. Yaşanan finansal krizler ekonomide küçülme yaşanmasına sebep olurken, bankacılık sektöründe de toplam aktiflerin azalmasına ve sektörden çıkışların yaşanmasına neden olmuştur. Bu çalışmada 1990 sonrası Türkiye'de yaşanan finansal krizlerin bankacılık sektörüne etkileri araştırılmış, dönem içinde bankacılık sektörü bilanço kalemlerinin 1994 ve 2008 krizlerine göre en çok 2001 yılı krizinden etkilendiği, 1997 Asya ve 1998 Rusya krizlerinin ise sektör bilanço kalemleri üzerindeki olumsuz etkisinin diğer krizlere oranla daha sınırlı kaldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Finansal Kriz, Türkiye Ekonomisi, Türk Bankacılık Sektörü, 1990-2018 Dönemi.

JEL Sınıflandırması: G21, F62.

FINANCIAL CRISES IN TURKEY AND THEIR IMPACTS ON THE BANKING SECTOR: 1990- 2018 PERIOD

Abstract

During the last century, the World economy has experienced many financial crises. In particular, the Great Depression of 1929 had deeply and negatively affected the economic performance of many countries and the world's financial markets. Financial crises experienced in the Turkish economy correspond to the more recent time periods. Especially after 1990 that the Turkish economy has accelerated the reform process of trade liberalization and financial liberalization, the crises of 1994 and 2001 arised from instabilities in domestic economy, the foreign crises of 1997 Asian and 1998

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Doğuş Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, erkancelik@dogus.edu.tr, ORCID No. 0000-0002-2274-0750.

Russian crises had exerted serious negative impact on the Turkish economy. The Turkish banking sector was the first and the foremost sector that was adversely affected by these crises. While the Turkish banking was slowly recovering during the period of 2002 and 2007, it was faced with the global financial crisis of 2008 once again. While the crises lead to the contraction of economic activities, it also cause a decline in the total assets of the banking sector and forced some banks to abandon the sector. In this study, the effects of financial crises on the Turkish banking sector occurred after 1990 are investigated. It is found that the banking sector's balance sheet items were more severely affected by the 2001 crisis as compared to the 1994 and 2008 crises. The negative impact of the 1997 Asian and 1998 Russian crises on the balance sheet items of the Turkish banks remained more limited than the other crises.

Keywords: *Financial Crisis, Turkish Economy, Turkish Banking Sector 1990-2018 Period.*

JEL Classification: *G21, F62.*

GİRİŞ

Dünya ülkeleri bilhassa 20. yüzyılın başından itibaren ciddi ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmışlardır. Yaşanan ekonomik krizleri kaynakları açısından finansal ve reel krizler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Krizlerin nedenleri arasında, kitlesel tüketime bağlı olarak yoğun kitlesel üretimin hızla artması, yüksek kamu harcamaları, uluslararası sermaye akımlarının hacminde ve hızındaki değişimler, makroekonomik ve ödemeler bilançosu dengesizlikleri gibi çok sayıda faktör sayılabilir. Özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan enflasyon krizleri ve 1929'da yaşanan Büyük Buhran, bugün Dünya ekonomisinin öncü ülkeleri arasında yer alan birçok ülkenin o yıllarda ciddi sıkıntılar yaşamasına neden olmuştur. Doğal olarak yaşanan her krizi açıklamaya ve önlemeye yönelik olarak yeni teoriler ve bu teorilere bağlı olarak yeni iktisadi politikaları önerileri ortaya atılmıştır.

Ekonomik dengeler üzerinde yıkıcı etkiye yol açan ekonomik krizler ile finansal piyasalardaki gelişmeler arasında çok yakın bir ilişkinin olduğu gözlemlenmektedir. Krizlerin önemli bir kısmı doğrudan finansal piyasalardaki ani değişimlerden kaynaklanırken, farklı nedenlerden kaynaklanan krizlerin etkilerinin de finansal piyasalardaki gelişmelerle yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Ekonomideki rolü fonların, fon arz edenlerden fon talep edenlere aktarılması olan finansal piyasaların en önemli kurumu bankalardır. Bu çerçevede, bankacılık sektörünün ekonomik krizlerdeki rolü ve öneminin incelenmesi özel önem arz etmektedir. Bankacılık sektörü krizlerde ikili bir rol oynamaktadır: Bir yandan bankalar, sektörde yaşanan asimetrik bilgi problemlerine bağlı olarak (ters seçim ve ahlaki tehlike) ekonomik krizlerin nedeni olabilirken, diğer yandan ekonomik krizlerden en hızlı ve en fazla etkilenen kurumların başında gelmektedirler.

Türkiye ekonomisi de zaman içerisinde çok ciddi ekonomik krizlerle karşı karşıya gelmiştir. Bu krizlerin önemli bir kısmı Türkiye ekonomisindeki kırılma-

FİNANSAL BULAŞICILIK VE REEL EKONOMİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Kemal ERKİŞİ¹

Öz

Bu çalışmada 1987, 1997-98 ve 2008 yıllarında yaşanan küresel finansal krizlerin, Türkiye’de reel ekonomi üzerindeki etkileri finansal bulaşıcılık bağlamında analiz edilmiştir. Analizde kullanılan değişkenler, banka kredileri, faiz oranları, portföy yatırımları, döviz kuru, reel milli gelir, hanehalkı tüketim harcamaları, gayrisafi sermaye oluşumu, dış ödemeler dengesi, enflasyon ve işsizliktir. Analizlerde yöntem olarak logaritmik-durağan hâle getirilmiş serilerin grafiklerinden yararlanılmıştır. 1987 krizinde faiz oranlarında ve döviz kurlarında önemli artışların yaşandığı ve banka kredilerinde ise keskin düşüşlerin olduğu görülmektedir. 1998 krizinde banka kredileri ve portföy yatırımlarında keskin düşüşlerin yaşandığı, faiz oranlarında ise ihmal edilebilir düzeyde artış olduğu ve döviz kurunun ise düştüğü görülmektedir. 2008 küresel krizi incelendiğinde, portföy yatırımlarında ani düşüşler ve döviz kurunda ise önemli sıçramalar yaşanırken; banka kredilerindeki azalmanın, faiz oranlarındaki radikal düşüşe rağmen ılımlı seviyede kaldığı görülmüştür. 1987, 1997-98 ve 2008 kriz dönemlerinin tamamında, reel gelir seviyesinde, tüketim harcamalarında, sermaye yatırımlarında radikal düşüş ve dış ticaret açıklarında önemli artışlar yaşandığı görülmüştür. Bu sonuçlar, analiz edilen global krizlerin reel ekonomik aktivite düzeyinde önemli bozucu etkilerinin olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Finansal Bulaşıcılık, İktisadi Büyüme, İktisadi Krizler, Reel Ekonomi.*

JEL Sınıflandırması: *E20, G01.*

THE RELATIONSHIPS BETWEEN FINANCIAL CONTAGION AND REAL ECONOMY: A CASE OF TURKEY

Abstract

In this study, it is investigated the effects of global financial crises, which were experienced in 1987, 1998 and 2008, on the real economy of Turkey, in the context of financial contagion. The variables used in the analysis are bank credits, interest rates, portfolio investments, exchange rate, real GDP, household consumption expenditures, gross capital formation, external deficits, inflation and unemployment. In the analysis, the graphs of the series, which were transformed stationary, were employed as a method. During the 1987 Crisis, it was observed a dramatic increase in interest rates and exchange rates, while a sharp decrease in bank credits. In the 1998 Crises, it is seen a sharp falls

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İİSBF, Uluslararası Ticaret, kerkisi@gelisim.edu.tr, ORCID No. 0000-0001-7197-8768.

in portfolio investment, a negligible increase in interest rates, and a modest decrease in exchange rates. When the 2008 global crisis is analyzed, there is a sharp drop in portfolio investments, and a significant bounce in exchange rates; the decrease in bank credits remained moderate, despite of the significant fall in interest rates. During the crises years of 1987, 1998 and 2008, it is confirmed a radical decrease in real GDP, household consumption expenditures and gross capital formation, while a significant increases in foreign trade deficits. These results indicated that the global financial crisis, which are analysed, cause to dramatic deterioration on real economic activity level in Turkey.

Keywords: *Economic Crises, Economic Growth, Financial Contagion, Real Economy,*

JEL Classification: E20.

GİRİŞ

Küreselleşmenin bir sonucu olarak, bir Őlkede veya sektörde meydana gelen iktisadi, finansal, siyasi hatta sosyal olayların birbirleri ile baŐlantılı olan diŐer Őlke ve sektörleri etkisi altına alabildiŐi görŐlmektedir. Bu baŐlamda bulaşıcılık, iktisadi veya finansal bir krizin veya Őokun, bir ekonomiden diŐerlerine sirayeti ifade eder ve günümüzde krizlerin aŐıklanmasında önemli bir yer tutar. Bir Őlkeye veya lokasyona öŐgŐ yaşanan veya yaŐanmıŐ bir krizin veya Őokun, diŐer Őlkelere, bölgelere, endŐstrilere çok farklı boyutlarda, yapılar ve hızlarda nasıl iletildiŐinin analizi iktisat yazınında büyük ilgi görmektedir. Krizlerin diŐer Őlkelerde etkisi ve zamanlaması çoŐu zaman, ilgili Őlkelerin piyasalarına ilişkin temel sorunlarla alakalı olmadıŐı gibi etki mekanizması da farklı olabilmektedir. Hatta baŐlantıları zayıf olsa bile, ekonomiler arasındaki ticaret ve sermaye akımları, diŐer ekonomilerin döviz piyasalarındaki volatilitelerini etkileyebilmektedir. Ekonomik ve finansal istikrarsızlıŐa yol aÇan bulaşıcılık sorunu göz önüne alındıŐında, Őlkeler arasında Őokların iletme mekanizmasının anlaşılmasıyla, özellikle kırılğan yapıdaki gelişmekte olan Őlkelerde, finansal bulaŐıcılıŐı azaltacak ve dolaşısı ile istikrarı saŐlayacak tedbirler alınabilir.

Bulaşıcılık, 1990'lardan önce çok nadir kullanılmıŐtır ve bu baŐlamda iktisat literatüründe oldukça yeni bir kavramdır. Bulaşıcılık kavramına esas ilginin, 1997-98 Asya krizinin, özellikle gelişmekte olan Őlkeler olmak üzere, uluslararası finans piyasalarına sirayet etmesi ve bunun da küresel krizin nedeni olarak görŐlmesiyle artmaya baŐladıŐı görŐlmektedir (Hunter vd., 1999). Ancak, etkileri son derece güçlü küresel bir resesyona sebebiyet veren 2007 krizi, bulaŐıcılıŐın sadece gelişmekte olan piyasalarla veya uluslararası finans alanı ile sınırlı bir olgu olmadıŐını göstermiştir. Bu baŐlamda bulaŐıcılıŐı salt finansal alana hasretmek doŐru olmayacaktır.

2007-2009 yıllarında yaşanan finansal kriz, dünyanın birçok Őlkesinde reel sektörü ve hisse senedi piyasaları olmak üzere finansal sektörü önemli derecede ve eŐ zamanlı olarak etkilemiştir. Krizin çıkışı Amerika'da yaşanan bir finansal

FINANSAL KRİZ DÖNEMİNDE ARBİTRAJ FİYATLAMA TEORİSİNİN GEÇERLİLİĞİNİN TEST EDİLMESİ: TÜRKİYE UYGULAMASI

Lokman KANTAR¹

Öz

Finansal kriz dönemlerinde firmaların pay senetlerinin getirisini etkileyen makro-ekonomik faktörlerin incelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu nedenle Bist 30 endeksini oluşturan ve bu endekste sürekli olarak yer alan firmaların pay senetlerinin getirileri, Arbitraj Fiyatlama Teorisine (AFT) göre test edilmiştir. Bu çalışmayla birlikte, AFT yöntemi kullanarak finansal kriz dönemlerinde getirileri etkileyen makro-ekonomik faktörler tespit edilerek, ileride meydana gelebilecek finansal krizlerde dikkat edilmesi gereken faktörlere dikkatleri çekerek literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada Ocak 1998-Aralık 2002 dönemleri arasındaki aylık veriler kullanılarak, Bist 30 endeksini oluşturan 26 adet firmanın pay senetlerinin getirileri ile 12 adet makroekonomik değişken arasındaki ilişki Arbitraj Fiyatlama Teorisi (AFT) aracılığıyla incelenmiştir. Çalışmada her bir pay senedi için çok değişkenli regresyon denklemleri geriye doğru ayıklama (Backward Elimination) yöntemiyle ele alınmıştır. İncelemenin sonucunda pay senetlerinin getirilerinin Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), Mevduat Faizi (MVD), Cari İşlemler Dengesi (CID) ve M2 Para Arzı (M2) gibi makro-ekonomik faktörler tarafından belirlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine çalışma sonucunda Arbitraj Fiyatlama Teorisinin finansal kriz döneminde pay senetlerinin getirilerini açıklamakta kullanılabileceği söylenebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arbitraj Fiyatlama Teorisi, Borsa İstanbul, Finansal Kriz, Pay Senetleri Getirisi, Risk.

JEL Sınıflandırması: G01, G17, G12.

TESTING THE VALIDITY OF ARBITRAGE PRICING THEORY IN THE PERIOD OF FINANCIAL CRISIS: THE CASE OF TURKEY

Abstract

The aim of this study is to examine the macro-economic factors that affect the return of stocks of firms during financial crisis periods. For this analysis, the returns of the stocks of the companies that make up the Bist 30 index and are constantly included in this index have been tested according to Arbitrage Pricing Theory (APT). The objective of this study to contribute to the literature on the factors to be considered in the future financial crises by determining the macro-economic factors that

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, lkantar@gelisim.edu.tr, ORCID No. 0000-0002-5982-6021.

affect the returns in financial crisis periods by using APT method. By using the monthly data between January 1998 and December 2002, this study examines the relationship between the returns of the stocks of 26 firms that make up the Bist 30 index and the 12 macro-economic variables through Arbitrage Pricing Theory (APT). Multivariate regression equations for each stock are conducted using a Backward Elimination method. As a result of the analysis, it is concluded that the returns of stocks are determined by macro-economic factors such as Consumer Price Index (CPI), Deposit Interest (DI), Current Account Balance (CAB) and M2 Money Supply (M2). Study results conclude that Arbitrage Pricing Theory can be used to explain the returns of stocks during the financial crisis.

Keywords: *Arbitrage Pricing Theory, Borsa Istanbul, Financial Crisis, Return on Shares, Risk.*

JEL Classification: *G01, G17, G12.*

GİRİŞ

1990'lı yıllardan itibaren serbestleşme hareketleriyle birlikte gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere yönelik spekülâtif amaçla giren kısa vadeli sermaye hareketlerindeki artış, gelişmekte olan ülkelerin kırılğanlıklarını artırmakta ve krizlere neden olduğu düşünülmektedir (Boğa, 2017:2). Finansal kriz konusu, finansal yazın açısından son derece önem arz eden bir konu olmuştur. Bu çalışmayla birlikte finansal kriz dönemlerinde pay senetlerinin getirilerini hangi faktörlerin etkilediği konusu Arbitraj Fiyatlama Teorisi ile birlikte ele alınacaktır. Bu nedenle finansal kriz dönemlerinde pay senetlerinin getirilerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi için çeşitli teorilerden yararlanılmaktadır. Bu teorilerden bazıları Finansal Varlık Fiyatlama Modeli (FVFM²), Arbitraj Fiyatlama Teorisi (AFT) ve Finansal Varlık Fiyatlama Modelinin türevleridir. Finansal kriz dönemlerinde makroekonomik değişkenlerde beklenmedik değişiklikler meydana geldiği için bu makro-ekonomik değişkenlerden hangisi ya da hangilerinin pay senetlerinin getirisini etkilediği ve hangi yönde etkilediği soruları daha da önem kazanmaktadır. Arbitraj Fiyatlama Teorisi, pay senetlerinin getirisinin sadece piyasa endeksindeki getiriye bağlı olmadığını iddia etmektedir. Arbitraj Fiyatlama Teorisine göre; pay senetlerinin getirisini birden fazla makro-ekonomik faktör etkilemektedir ve yatırımcıların bu faktörleri öngörüp ona göre hareket etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle bu bölümde önce Arbitraj Fiyatlama Teorisinden bahsedilecektir, Arbitraj Fiyatlama Teorisi ile ilgili hem ulusal hem de uluslararası literatür incelemesi yapılacaktır. Daha sonra Türkiye 2000 ve 2001 kriz dönemini de kapsayan 1998-2002 yılları arasındaki aylık verilerle Bist 30 endeksinde yer alan pay senetlerinin getirileri Arbitraj Fiyatlama Teorisi ile test edilecektir. Test sonrası hangi makro-ekonomik faktörlerin pay senetlerini etkilediği ve eğer etkiliyorsa hangi yönde etkilediği sorularına cevap aranacaktır.

² Capital Asset Pricing Model (CAPM)

2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİNİN TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİSİ

Onur ÇELİK¹

Öz

Bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve finansal araçların da bu doğrultuda gelişimiyle birlikte, 1990'lı yılların sonuna doğru küreselleşme hareketleri hız kazanmıştır. Küreselleşme ile birlikte ülkelerarası etkileşimler artmış siyasi, ekonomik, kültürel vb. birçok alanda değişimler kaçınılmaz olmuştur. Küreselleşmenin getirmiş olduğu değişimlerin olumlu yönlerinin yanı sıra olumsuz yansımaları da olmuştur. 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz, küreselleşmenin getirmiş olduğu olumsuzluklardan biridir. Bu ekonomik kriz ülkeleri farklı şekillerde etkilediği gibi bölgesel gelişmişlik farklarının önemini tekrar öne çıkarmıştır. 2008 küresel finans krizi etkilerini Türkiye'de de göstermiş olup krizin bölgelerin gelişmişlik düzeylerine de yansımaları olmuştur. 2008 krizinin ulusal etkisinin yanı sıra bölgesel etkisinin ortaya çıkarılması, kalkınmanın sürdürülebilir olup olmadığını belirlenmesi açısından önemlidir. Bu çalışmada, küresel krizin bölgesel kalkınmaya etkisinin tespit edilmesi amacıyla, öncelikle konuyla ilgili literatür taraması yapılacak, kriz döneminde alınan önlemler ve uygulanan politikalar incelenecek ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun İBBS Düzey-1 verilerinden yararlanılarak konu analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Farklılıklar, Bölgesel Kalkınma, Düzey-1 Bölgeleri, Ekonomik Kriz, İBBS.

JEL Sınıflandırması: G01, R10, R11.

IMPACT OF GLOBAL FINANCE CRISIS ON REGIONAL DEVELOPMENT IN TURKEY

Abstract

Parallel development of information technology and the evolution of financial instruments has accelerated the movement toward globalization by the end of 1990s. Following the globalization movement, interactions between the countries in terms of political, economic, and cultural aspects resulted in inevitable changes. Changes brought about by globalization have had negative effects as well as positive impacts. The global economic crisis started in 2008 can be considered as one of the drawbacks of globalization. This economic crisis affected countries in different ways and reaffirmed the importance of regional development differences. The impact of the 2008 global financial

¹ Öğretim Görevlisi, Ardahan Üniversitesi, Çıldır MYO, Adalet Programı, onurcelik@ardahan.edu.tr, ORCID No.0000-0002-0113-5367.

crisis were seen also in Turkey with reflections on the level of regional development. Revealing the regional impacts of the crisis in addition to national impacts is important in terms of determining whether development is sustainable. In this study, in order to determine the impact of the 2008 global financial crisis on regional development, firstly a brief literature will be presented, measures and policies taken during the crisis will be examined and the regional differences will be analyzed using the NUTS classification Level-1 data of the Turkish Statistical Institution.

Keywords: *Economic Crisis, Level-1 Regions, NUTS, Regional Development, Regional Disparities.*

JEL Classification: *G01, R10, R11.*

GİRİŞ

Literatürde birçok tanımı yapılan ekonomik krizlerin ortak özelliklerinden yola çıkarak krizleri, ani ve sonucu tahmin edilemeyen ekonomik olaylar olarak adlandırmak mümkündür. Krizler, çıktığı andan itibaren ciddi bir sorun olarak görülmekte ancak etkisinin ne zamana kadar süreceği belli olmayan bir süreci de ifade etmektedir. Krizleri oluşumları ve etkileri bakımından reel sektör krizleri ve finansal krizler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Reel sektör krizleri; mal, hizmet ve işgücü piyasalarındaki dengesizliklere bağlı olarak üretimde ve istihdamda küçülmeler olarak ortaya çıkar (Kibritçioğlu, 2001:2). Finansal krizler ise temelde bankacılık krizleri ve para krizleri olarak görülmektedir. Reel sektör krizleri; stagnasyon (ekonomik durgunluk), stagflasyon, slumpflasyon, resesyon, depresyon (ekonomik buhran) veya daha büyük çaplı bir ekonomik çöküş şeklinde görülebilir. Finansal krizler ise genellikle kredi hacmi ve varlık fiyatlarında görülen ciddi düşüşler, özellikle dış finansman kaynağında şiddetli bozulmalar, büyük ölçekli bilanço sorunları ve büyük ölçüde devlet desteği ihtiyacının ortaya çıkması şeklindeki olayların bir arada görülmesi durumudur (Boğa, 2019: 10-11).

Gelişime ve değişime ekonomik olarak ayak uydurulamaması krizlere neden olmakta ve bu krizlerin giderilmesine yönelik olarak yeni kararların alınmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, değişen ve gelişen dünya şartlarında ekonomik değişimler kaçınılmaz olduğundan özellikle ekonomik olarak alınan köklü kararların çoğunun kriz dönemlerinde alındığı görülmektedir. Alınan kararlar dönem dönem değişmekle beraber krizlerin kaynağının etkisinde kalmaktadır. Örneğin, 2008 yılında yaşanan küresel kriz her ne kadar bir finansal kriz olsa da krizin etkilerinin ortadan kaldırılmasına dönük olarak ülkesel ve bölgesel ölçekte de kararlar alınmıştır. Bu kararlar doğrultusunda ulusal kalkınmanın bir bütün olarak gerçekleşmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve bölgelerin gelişimi için bölgesel kalkınmaya yönelik adımlar atılmıştır.

KRİZ DÖNEMLERİNDE VE SONRASINDA ENERJİ PİYASASI VE ENERJİ FİRMALARININ FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ; TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Hasan Hüseyin YILDIRIM¹

Öz

Geçmişten günümüze enerji ve enerji kaynakları ülkelerin ekonomik olarak gelişmişlik düzeylerini gösteren ve bütün ülkeleri yakından ilgilendiren önemli bir konu olmuştur. Yeterli enerji kaynaklarına sahip olup enerji arz güvenliği sıkıntısı yaşamayan ülkeler, ekonomik kalkınma ve büyümede uluslararası piyasalarda üstünlüğe sahiptirler. Ülkeler için ihtiyaç duyulan enerjinin kesintisiz olarak sağlanması önem arz etmektedir. Türkiye'nin son yıllarda yaşamış olduğu ekonomik gelişimden dolayı enerji sektöründe de hızlı bir talep artışı olmuştur. Ülkeler için enerjinin kesintisiz olarak tedarik edebilmesi ve enerji sektöründe faaliyet yürüten firmaların iyi bir finansal yapıya sahip olması önemlidir. Diğer sektörlerde olduğu gibi enerji sektöründe faaliyet yürüten firmalar için de kârlılık önemlidir. Ekonominin önemli bir payını oluşturan enerji firmaları birçok sektörü etkilerken birçok faktörden de etkilenmektedir. Enerji sektörü ekonomik daralma dönemlerinde negatif olarak etkilenmektedir. Yaşanan ekonomik krizler sonrasında enerji sektöründe faaliyet yürüten firmalar hedefledikleri kârlara erişmede zorlanırlar. Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinin etkilendiği 2001 ve 2008 kriz dönemlerinde ve sonrasında enerji sektöründe faaliyet yürüten 4 firmanın mali performansı değerlendirilerek krizlerin etkisi ortaya konulmuştur. Çalışmanın uygulama kısmında mali analiz tekniklerinden yararlanılmıştır. Yapılan analiz teknikleri sonucunda 2001 ve 2008 krizlerinin enerji sektörünü ve enerji firmalarının mali performanslarını negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Enerji Sektörü, Finansal Analiz, Finansal Oranlar, Kârlılık, Kriz.

JEL Sınıflandırması: G01, L25, Q43

EVALUATION OF FINANCIAL PERFORMANCE ENERGY COMPANIES AND ENERGY MARKET DURING AND AFTER THE CRISIS; THE CASE OF TURKEY

Abstract

Energy and energy resources have been an important issue that shows the economic development levels of the countries and concerns all countries closely from past to present. Countries that have sufficient energy resources and do not have energy supply security shortages have superiority in

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık ve Finans Bölümü, hhyildirim@balikesir.edu.tr, ORCID No. 0000-0002-5840-8418.

international markets in economic development and growth. It is important for countries to provide the energy needed continuously. Turkey's energy sector as in other sectors due to the economic growth experienced in recent years that there has been a rapid increase in demand. It is important for countries to supply uninterrupted energy and to have a good financial structure for the companies operating in the energy sector. As in other sectors, profitability is important for companies operating in the energy sector. Energy companies, which constitute an important share of the economy, affect many sectors and are affected by many factors. As in other sectors, energy sector is negatively affected during economic contraction periods. After the economic crises, companies operating in the energy sector have difficulty in reaching their targeted profits. In this study, the financial performance of 4 companies operating in the energy sector during and after the 2001 and 2008 crisis periods in which the Turkish economy was affected was evaluated and whether the effects of the crises were determined. In the application part of the study, financial analysis techniques were used. As a result of the analysis techniques, it was concluded that the crises of 2001 and 2008 had a negative impact on the energy sector and the financial performance of energy companies.

Keywords: *Energy Sector, Crisis, Financial Analysis, Profitability, Financial Ratio.*

JEL Classification: *G01, L25, Q43*

GİRİŞ

Enerji, dünyadaki birçok değişimin önemli yapı taşlarından biri olmuş ve bu özelliğini devam ettirmektedir. Kâinatın bir parçası olan enerji insanlığın geçmişi kadar eskidir. Ülkelerin ekonomik ve sosyo-kültürel değişimini etkileyen faktörlerin başında enerji ve enerjinin kullanımı gelmektedir. Enerji ve enerji kaynakları üretimin ve ekonomik yaşantının olmazsa olmazlarından.

Enerjinin tanımına genel anlamda bakıldığında, iş yapabilme yeteneği olarak ele alınmaktadır. Enerjinin ev, işyeri, ulaşım, ısıtma, aydınlatma ve sanayi gibi birçok kullanım alanı bulunmaktadır. Günümüzde birçok mal ve hizmetin üretim ve tüketim sürecinde enerjiye ihtiyaç duyan yeni teknolojilerin kullanılıyor olması, enerji tüketimini arttırmaktadır.

Sanayi devrimi sonrası hızlanan sanayileşme süreci ve üretim imkânlarına bağlı olarak küreselleşme sonucu artan ticaret hacmi sonucunda her geçen gün doğal kaynaklara ve enerjiye olan talep artarak devam etmektedir. Bundan dolayı temiz, güvenilir ve sürdürülebilir enerjinin tedarik edilmesi, 21. yüzyılda insanlığın ilgilendiği ve üzerinde çalıştığı önemli bir konu haline gelmiştir.

Günümüzde enerji kullanımında ağırlıklı olarak fosil enerji kaynakları kullanılmaktadır. Fosil kaynaklı yakıtların enerji girdisinde sağladığı çeşitli üstünlükler, enerji kullanımındaki payının günümüze kadar yüksek olmasına yol açmıştır. Ancak fosil yakıtların sınırlı olması ve artan enerji ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz olacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Fosil yakıtlar her ne kadar enerji talebinin büyük çoğunluğunu karşılasa da bu yakıtların payı gün geçtikçe azalmaktadır. Bunun sebepleri arasında fosil yakıtlardan biri olan petrolün fiyat hareketliliğinin

EKONOMİK GELİŞME AÇISINDAN FİNANSAL AÇIKLIK OLGUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ: DAHA FAZLA KÜRESELLEŞME Mİ? DAHA FAZLA REGÜLASYON MU?

Onur ÖZDEMİR¹

Öz

Bu çalışma ekonomik gelişme ve finans arasındaki ilişkiyi VAR analizine bağlı olarak 1970-2017 arası dönemde Türkiye ekonomisi için incelemektedir. Makalenin üzerinde durduğu temel hipotez, mevcut yıllar arasında Türkiye’de yaşanan ekonomik gelişme sürecinin ardında finans sektörünün liberalleşmesi mi yoksa daha fazla kuralların mı yattığının araştırılması üzerine kuruludur. Granger nedensellik analizine dayalı ekonometrik sonuçlar göstermektedir ki; Türkiye’nin ekonomik gelişme patikası finansal küreselleşme sürecinin aksine daha fazla regüle edilmiş finansal sektör ile ilişkilidir. Diğer bir deyişle, VAR analizine dayalı ampirik sonuçlar ekonomik gelişme ile finansal küreselleşme arasında nedensellik ilişkisi bulunmadığını belirtirken finansal regülasyonun ekonomik gelişme ile arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir. Nedensellik analizine dayalı ampirik sonuçlara göre Türkiye ekonomisinin gelişme sürecinde finansal regülasyonun etkisi finansal küreselleşmenin aksine daha aktif bir rol oynamaktadır. Finansal küreselleşme sürecinin yasal düzlemde yansımalarının başladığı dönem itibarıyla elde edilen bulgular çerçevesinde önsel olarak belirtilebilir ki; finansal sistemde daha kuralcı bir iktisadi ve politik yapının ortaya çıkması Türkiye ekonomisinin özellikle kriz süreçlerinde daha sağlam bir altyapıya sahip olmasını beraberinde getirecektir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Gelişme, Finansal Küreselleşme, Finansal Regülasyon, VAR Yöntemi, Granger Nedensellik Analizi.

JEL Sınıflandırması: C01, F63, F65.

THE CONSIDERATION OF THE CASE OF FINANCIAL OPENNESS IN TERMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT: MORE GLOBALIZATION? MORE REGULATION?

Abstract

This study investigates the relationship between economic development and finance for Turkish economy between the 1970-2017 period, depending on VAR analysis. The main hypothesis of this

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret (İngilizce) Bölümü, onozdemir@gelisim.edu.tr, ORCID No. 0000-0002-3804-0062.

paper is basically depended on the examination of whether the background of the economic development process in Turkey rely upon the liberalization or the regulation of the financial sector. The econometric results based on the Granger causality analysis show that the economic development path of Turkey is related to a more regulated financial sector, contrary to the globalization process of finance. In other words, while the empirical results based on the VAR analysis indicate that there is no causality relationship between economic development and financial globalization, there is a two-way causality relationship between the financial regulation and economic development. According to the empirical results on the basis of causality analysis, the effect of financial regulation in the Turkish development path plays a more active role than the effect of financial globalization. In the context of the results by the period when the reflections of financial globalization process have been introduced in the legal platform, it can be a priori stated that the emergence of more regulated economic and political structures in financial system of Turkish economy will bring along having a much stronger basis, especially in crises period.

Keywords: *Economic Development, Financial Globalization, Financial Regulation, VAR Method, Granger Causality Analysis.*

JEL Classification: *C01, F63, F65.*

GİRİŞ

Kapitalist üretim süreci çerçevesinde ele alınan konuların çeşitliliği ve bu konular arasındaki etkileşim, iktisat disiplini kadar diğer disiplinlerin de araştırmalara dâhil edilmesini şart koşturmaktadır. Özellikle 1980 sonrası yaşanan küreselleşme temelindeki gelişmeler bu olgunun derinlemesine ele alınarak üzerinde düşünülmesini beraberinde getirmektedir. Ülkelerin kendi aralarındaki ilişkilerin karmaşıklaşan içeriğine ek olarak bölgesel ve küresel düzeydeki aynı süreçlerin bir arada meydana geldiği açıkça görülebilmektedir. Bu çerçevede, belli alanların soyutlanması gerekirken bu soyutlanmaya dayalı bütünsel bir yapıya ulaşılma çabası eski zamanlardan daha fazla emek gerektirmekte ve ayrıca farklı disiplinler altında mevcut konuların nasıl bir içeriğe sahip olduğu detaylı bir şekilde incelenmelidir. Bu nedenle iktisat alanında çalışılan konu başlıklarının saf iktisadi akıl ile açıklanması konuların ampirik düzeyde yüzeysel olarak ortaya konması ile sonuçlanmaktadır. Diğer bir deyişle, teorik ve pratik alanların birbirinden uzaklaşması yanlış ve hatalı iktisadi önermelerin ortaya çıkmasına neden olarak konuların çarpık bir yapıda yorumlanmasını beraberinde getirmektedir.

Bu noktalar göz önünde bulundurularak, mevcut çalışma iktisat alanında önemli araştırma konularının başında gelen ekonomik gelişme ve finansal açıklık ilişkisini 1970-2017 arası dönem için Türkiye özelinde incelemektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke gruplarında yaşanan 1980 sonrası küreselleşme süreci, özellikle bu iki değişkenin ön planda yer aldığı tartışmaların ve araştırma kapsamının genişletici öğelerini içerisinde barındırarak günümüzde güncelliğini sürdürmektedir.

KÜRESEL KRİZ PERSPEKTİFİNDE ULUSLARARASI AKTÖRLERİN GÜÇ EKSENİ ANALİTİĞİ

Yakup KARAKUŞ¹

Öz

Küreselleşen dünya ve onun önemli aktörleri; güç profilleri esasında ülkelerin siyasi, iktisadi, askeri vb. politikalarına yön vermektedirler. Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte güç, hegemonya anlayışına dönüşmekte ve tek kutup ABD ekseninde bir konjunktür yaşanmaktadır. ABD politikaları ve 11 Eylül terör saldırısı, krize giden yolda güç anlayışı açısından, önem arz etmektedir. 2008 yılında tüm dünyada yansımalarını gördüğümüz ABD merkezli kriz ve krize zemin hazırlayan faktörler, güç ve eksen anlayışlarının sorgulanmasına neden olmaktadır. Neo-liberal politikalar, iktisadi konjunktürde yaşanan gelişmeler, korumacılık politikaları, küresel krizin şiddetini engelleyememektedir. Aktör politikaları başta ABD ve onun ekseninde yer alan oyun kurucu organizasyonlar, Birleşik Avrupa Devleti ütopyası ile önemli bir güç Avrupa Birliği ve onun ekseninde yaşanan PIIGS krizinin etkileri, güç-eksen eğilimlerine yansımaktadır. Güç ve ekseninde yürütülen politikalar-değerlendirmeler, sorgulanma sürecine girmekte ve enformel gruplar içinden yükselen güçler olarak ifade edilen aktör BRICS ülkeleri, çok kutupluluk önerilerini ifade etme ve varlıklarını güç-eksen hareketleri içinde deklare etmektedirler. Küresel kriz, durgunluk ve depresyon aralığında değişen yansımalar sergilerken, güç kavramı; iktisadi değerler üzerinden oluşan bir eksen politikasının, güvenli bir strateji ortaya koymadığını göstermektedir. Güç kavramı, küreselleşen dünya ve aktörleri ile kutup-eksen hareketlerini sorgulamaktadır. Bu çalışma seçilmiş aktörlerin küresel kriz perspektifi üzerinden güç yaklaşımları, politikaları ayrıca kriz sonrası eksen hareketlerinde oluşan gelişimler açısından, iz düşümleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Genel iktisadi değerlendirmeler ve aktörlerin bu perspektifte güç, kimlik, eksen hareketleri, “eleştirel-retrospektif bir yaklaşımla” değerlendirilmektedir. Varlık mücadelesi içinde olan gelişmekte olan ülkelerin, aktör olarak güç ve eksen hareketleri oluşturması, hegemonya-güç kavramını yaşanan küresel kriz ve yansımaları ile hangi değerler üzerinden nasıl bir oluşum ile tekrar tanımlamamız gerektiğini öne çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güç, Güç Eksenini, Küresel Krizin Yansımaları, Eleştirel-Retrospektif.

JEL Sınıflandırması: F01, F68, P16, Y80.

¹ Öğr. Gör., YYÜ, TTO, Proj.Dest.Koord., lect.karakus@gmail.com, ORCID No. 000000210071705.

POWER AXIS ANALYTICS OF INTERNATIONAL ACTORS IN THE PERSPECTIVE OF THE GLOBAL CRISIS

Abstract

In an increasingly global world important actors are based on the profiles of power, political, economic, military, etc. policies. With the end of the Cold War, power has been transformed into an understanding of hegemony and a single-pole US axis conjuncture. US policies and the September 11 terrorist attack are important in terms of understanding power on the road to crisis. The US-centered crisis and the factors that paved the way in 2008, which we have seen all over the world, lead to questioning of this power and axis understanding. Neo-liberal policies, developments in the economic conjuncture, and protectionism policies cannot prevent the severity of the global crisis. Actor policies, primarily the US and its founding organizations on the axis, the United European State utopia and an important power The European Union and the effects of the PIIGS crisis on its axis are reflected in the power-axis trends. The policies and evaluations carried out on the basis of power and axis enter into the process of questioning and actor BRICS countries, which are expressed as rising forces among informal groups, express their proposals for polarity and declare their existence within the power-axis movements. While the global crisis exhibits changing effects in the recession and depression range, the concept of power shows that an axis policy based on economic values does not provide a secure strategy. The concept of power questions the globalized world and its actors and polar-axis movements. This study aims to reveal the power approaches and policies of the selected actors from the perspective of global crisis and also reflections in terms of developments in post-crisis axis movements. From this perspective, general economic evaluations and actors' power, identity, axis movements are evaluated with a "critical-retrospective approach". The fact that developing countries in the struggle for existence create power and axis movements as actors, the global crisis and the reflections of the concept of hegemony-power, and the values on which we should redefine the formation should be emphasized.

Keywords: *Power, Axis of Power, Reflections of Global Crisis, Critical-Retrospective.*

JEL Classification: *F01, F68, P16, Y80.*

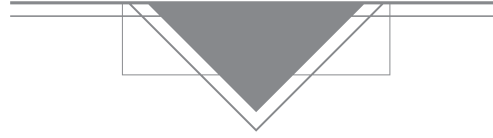
GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler literatüründe güç kavramı; başta siyaset bilimi olmak üzere birçok disipline bağlı olarak bir tanımlanma ve netlik arayışı içindedir. Dünyaya yön veren önemli gelişmeler; "neye göre ve nasıl bir güç" sorunsalını beraberinde getirmektedir. Siyasi, askeri, iktisadi parametreler hatta bulunduğunuz coğrafya, güç profilini ülkelere göre ölçeklendirebilmekte ve bu süreç, dünya değer anlayışına göre, güç kavramını şekillendirmektedir. Güç kavramını zenginleştiren değerler, içinde bulunulan ilişkinin yanında, uluslararası politika içinde aldığınız rol ile de doğrudan bir bağlantı içindedir. Dünya sahnesinde bir güç olmak, önemli bir aktör olarak rol alabilmek için "önemli parametrelere yön verebilme" kapasitesi gerekmektedir.

Dünyanın siyasi ve iktisadi yapısı; öne çıkan güç profilleri ile oluşturulan bir eksen ve eksenler üzerinden politikalar üretmekte, ülkeler bağımlı-bağımsız stra-

CİNSİYET ÖZELİNDE İKTİSADİ KRİZ ALGISI

Deniz ÜNAL¹
Begüm ÇİĞŞAR²

Öz

Ekonomik krizlerin toplumun tamamını etkilediği tartışmasız bir gerçektir. Toplumdaki her bir bireyin bu krizlerden nasıl ya da ne ölçüde etkilendiği ise gelir durumu, sosyal konum, cinsiyet gibi faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu çalışmada bireylerin ekonomik krizlerden etkilenme durumları cinsiyet özelinde ele alınmıştır. Bu amaçla öncelikle kriz süreçlerinde kadınların ve erkeklerin konumlarına ilişkin literatür çalışmaları incelenmiş ve kadınların hem ekonomik hem sosyal açıdan erkeklere göre kriz süreçlerinden daha fazla etkilendiği görülmüştür. Türkiye'deki durumu gözler önüne sermek amacıyla ise TÜİK verileri, cinsiyet değişkeni üzerinden analiz edilmiştir. Ardından 742 kişi üzerinde yapılan bir anket çalışması ile kadınların kriz algısının erkeklere göre nasıl şekillendiği gözlemlenmiştir. Böylece, hem ekonomik krizlere ilişkin yaklaşımları cinsiyetler bazında incelemek hem de kadınların erkeklere oranla ekonomik krizlerden daha fazla etkilendiklerinin farkında olup olmadıklarını tahmin edebilmek mümkün olmuştur. Anketten elde edilen bulgular kadınların ve erkeklerin ekonomik kriz algıları arasında kayda değer bir farklılık olmadığını göstermiştir. Var olan literatür ve istatistiki göstergeler kriz süreçlerinde kadınların iş ve sosyal yaşantı açısından erkeklere oranla daha şiddetli etkilendiklerine dair kanıtlar sunsa da bu çalışmaya ait bulgular kadınların bu durumun farkında olmadığını akla getirmiş ve konu bu boyutuyla da tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet Eşitsizliği, Finansal Kriz, Finansal Kriz Algısı, Kriz Etkisi, Kadın İşgücü.

JEL Sınıflandırması: E20, D10, C10, G01, G02, J16.

GENDER-DEPENDENT ECONOMIC CRISIS PERCEPTION

Abstract

Economic crises have an indisputable affect on an entire society. However, the nature and extent of economic crises differs depending on the income status, social status and gender of those who

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İstatistik Bölümü, E-mail: dunal@cu.edu.tr, ORCID No. 0000-0002-4095-3039.

² Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İstatistik Bölümü, E-mail: bcigsar@student.cu.edu.tr

are affected. In this research the effects of crises on gender are discussed. First, the literature on the position of women and men in crisis processes was examined and it was found that women were affected more than crisis processes in both economic and social terms. In order to better understand the situation in Turkey the data from the Turkish Statistical Institute were then analyzed based on gender. Finally, the results of a survey of 742 examines the impact of crises by gender and whether women are more affected than men. Thus, it was possible to examine approaches to economic crises on a gender basis and to be able to predict whether women are aware that they are more affected by economic crises than men. The survey results found no significant differences between men and women regarding perceptions of economic crises. Although the available literature and statistical indicators provide evidence that women are more severely affected by the crisis in terms of work and social life than men, the findings of this study suggest that women are not aware of this situation and the issue is discussed with this aspect.

Keywords: *Gender Inequality, Financial Crisis, Financial Crisis Perception, Financial Crisis Impact, Women Work Force.*

JEL Classification: *E20, D10, C10, G01, G02, J16.*

GİRİŞ

Ekonomik kriz süreçlerinde bütçe kısıtlamalarının getirdiği güvenlik ve iş denetimi hizmetlerinde hem maddi hem niteliksel gerilemeler, iş ve gelir güvencesizlikleri, adil gelir dağılımına ilişkin uçurumlar krizin etkileri arasında sayılabilir (Karaçor vd., 2017: 22). Geleceğini garanti altına almak isteyen kişiler ise bu süreçte daha fazla kaygı ve endişe yaşar. Temel ihtiyaçlarını idame ettirme kaygısı bile kişiyi psikolojik açıdan yıpratır. Yine bütçe kısıtlamalarının sağlık ve eğitim hizmetleri ile sosyal hizmetlere yansımaları aile ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmek isteyen bireyler için diğer bir stres faktörü haline gelir. Ekonomik kriz zamanlarında üretimin azalmasıyla firmalardaki küçülme eğilimi nedeniyle işten çıkarılmaların artması, bu durumun sonucu olarak artan iş yükü ile aşırı çalışma zorunluluğu ve işini kaybetme kaygısının ortaya çıkması, krizin çalışma ve sosyal hayata etkileri arasında sıralanabilir. Yani, ekonomik kriz toplumun ekonomik durumuna, çalışma hayatına, sosyal yaşamına ve yaşam tarzına dolaylı etkide bulunur. Bilimsel çalışmalar ve istatistikler, bu etkilerin erkeklere nazaran kadınların üzerinde daha yoğun olduğunu, aynı zamanda kadınların finansal konularda erkeklere göre daha fazla riskten kaçınma eğiliminde tavır sergilediğini göstermektedir (Pearson ve Sweetman, 2011: 178; Cığsar ve Unal, 2018: 15).

Sayılan bütün bu etkilerin yanı sıra ekonomik kriz kadınlar özelinde cinsiyet kaynaklı ek bazı dezavantajları da beraberinde getirmektedir (UNAIDS, 2012: 20). Sadece sosyal yaşamın değil iş yaşamının da toplumsal cinsiyetli doğası dünya çapında ücretsiz ya da savunmasız çalışanlar olarak kadınların emeklerinin sömürülmesi geleneğinin sürdürülmesinde başrol oynamaktadır (Antonopoulos, 2009:

İKTİSADİ KRİZLERİN KÜLTÜR, SANAT VE SANATÇILAR ÜZERİNE ETKİLERİ

Gülgün ÇİĞDEM¹
Banu YİNAL²

“It is art that can structure the personalities of young people
with a view to open their minds, to instillate the respect
of others and the desire of peace”

Yehudi Menuhin

Öz

Sanat; duygunun, tasarımın, güzelliğin anlatım biçimidir. Sanat kişiler üzerinde duyarlılığın artmasına, güzelliklerin fark edilmesine, duygu ve düşünce dünyasının gelişmesine katkıda bulunur. Sanat ve toplumun aydınlık yüzünü oluşturan sanatçılar, desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Gelecek kaygısı ve maddi zorluklar, genç sanatçıların diğer ülkelere gitmelerine yol açmaktadır. Tüm bunlara ek olarak iktisadi krizler, sanat ve sanatçıların varlığının yaşamsal zorluklar karşısında giderek zayıflamasına yol açmaktadır. Kriz süreçlerinin mikro bazda birey davranışlarını değiştiren oldukça geniş etkileri mevcuttur. Makro bazda ise bu travmatik süreçler sanat etkinliklerinde ve sanat kurumlarında kesintiler yapılmasına yol açmaktadır. Sanat, artış gösteren işsizlik oranları sonucunda -halihazırda sanata entegre yetiştirilmeyen, sanatsal faaliyetlere normal koşullarda da ilgi göstermeyen- bireyler tarafından lüks olarak görülmektedir ve seyirci sayısı daha da azalmaktadır. Sanat ve sanatçılar kriz dönemlerinde büyük zarar görmekteyiz. Toplumun vazgeçilmez bir parçası olması gereken sanatın; kriz süreçlerinde, yaşanan toplumsal ve bireysel travmanın daha az hasarla atlatmasını sağlayabilmesi açısından terapi işlevi de sözkonusudur. Kültür ve sanat ayrıca, ekonomiye yarattıkları katma değer ile toplumların gelişmesinde önemlidir. Bu çalışmanın amacı; iktisadi krizlerin kültür, sanat ve sanatçılar üzerine etkilerini sorgulamak, bu büyük “*sektör*”ün iktisadi açıdan önemini ortaya koymak ve gereken ilginin verilmesine ilişkin dikkatleri üzerine çekebilmektir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik kriz, Kriz Yönetimi, Kültür ve Sanat Ekonomisi.

JEL Sınıflandırması: E2, E32, E6, H12, Z11.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, gulguncigdem@gmail.com, ORCID No. 0000-0001-5353-8638.

² Dr. Öğretim Üyesi, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Devlet Konservatuarı, Müzik bölümü Yaylı Çalgılar Anasanat Dalı, banuyinal@hotmail.com, ORCID No. 0000-0002-0165-4386.

THE IMPACTS OF ECONOMIC CRISIS ON CULTURE, ARTS AND ARTISTS

Abstract

Art is a form of narrative for emotions, design and beauty. Art contributes to increasing the sensitivity of individuals, the recognition of beauties and the development of the intellectual and emotional world. Art and artists, who constitute the enlightened visage of society, require support. Concerns about future and financial difficulties make artists prefer other countries to settle. In addition to all these, financial crises cause the weakening of the existence of art and artists in the face of the hardships of life. Periods of crisis have a wide range of impacts that alter the behaviors of individuals on a micro scale. On a macro scale, these traumatic periods result in interruptions in art events and among art institutions. As a consequence of rising unemployment, art is regarded as a luxury by those who were not raised up with integration to art and who do not take interest in artistic activities under normal conditions and thus, the number of audiences decreases even further. Art and artists are greatly harmed during the periods of crisis. Art should be an indispensable component of society whereas it has a therapeutic function for minimizing the harmful impacts of social and personal traumas throughout the periods of crisis. Culture and art are also important for the development of societies, in ways that they add value to economy. The aim of this study is to examine the impacts of financial crises upon culture, arts and artists, to put forth the importance of this great "sector" in financial terms and to draw the attention for this sector to receive the regard it deserves.

Keywords: *Economic crisis, Economic crisis Management, Economy of Culture and Art.*

JEL Classification: *E2, E32, E6, H12, Z11.*

GİRİŞ

Kültür ve sanat, inovasyonu, rekabetçiliği ve uluslararasılaştırmayı geliştirmek için gerekli olan temel bir vektördür. Daha da önemlisi, kültür, bir toplumu birleştirmek ve ortak bir kimliği ilerletmek için kullanılabilir ana araçlardan birisidir. Kültür ve sanat, yavaş ilerleyen ve uzun vadede etkisini gösteren sosyo-ekonomik yatırımlardır. Ve ekonomik değer yaratan, ülkelerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'larına direkt ve dolaylı katkıda bulunarak ülkeleri çağdaşlık seviyesine taşıyan vazgeçilemez olgulardır.

ktisadi krizler ise, bir anlamda sistemin ürettiği ve artık periyodik hale gelen *dengesizlik süreçleridir*. Bu dengesizlik süreçleri, iktisadi ajanları oluşturan hanehalkı, firmalar ve devleti hem mikro hem de makro bazda olumsuz etkilemektedir. Krizler, tüm sektörleri ve toplumun tüm kesimlerini etkisi altına almaktadır. Sosyal ve kültürel alanlar üzerinde de dengeler bozulmaktadır ve toplumsal faaliyetlerde azalmalar görülmektedir. Farklı nedenlerden kaynaklanabilen krizler, -nedeni her ne olursa olsun- iflaslar, işsizlik, yoksulluk, borçlanma oranlarında artış, intihar, boşanma, suç ve şiddet oranlarında artış, aile yapısının bölünmesi, geleceğe güven kaybı, kayęı durumu bozukluğu, depresyon semptomlarında artış,

EKONOMİK KRİZİN ÇEVİRİ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Seda KUŞÇU ÖZBUDAK¹

Öz

Bu çalışmada, Türkiye’de ekonomik krizin çeviri sektörüne etkileri; özellikle kâğıt başta olmak üzere baskı malzemelerini ve ithal yayınların telif ödemelerini dolar kuru üzerinden yapan yayınevleri, yayınevleri ile yaptıkları çeviri sözleşmelerinde kendilerine verilen yüzdelerde yapılan kesintilerden muzdarip olan çevirmenler ve bu yayınları satın alacak olan okurlar çerçevesinde incelenmiştir. Artan dolar kurunun harcama kalemlerinde meydana getirdiği artışın, yayınevlerinin kitap fiyatlarında zam yapmak zorunda kalması, çeviri projelerini daha düşük ücretlerle çalışabilecek deneyimsiz çevirmenlere verme eğilimi göstermesi ve hatta uzun vadede çeviri eser yayımlamaktan vazgeçmesi ile sonuçlanabileceği görülmüştür. Çevirmenler açısından ise mesleki haklarının arzu edilen düzeyde olmadığı ve alabildikleri çeviri projelerinde kazançlarının azaltılmaya çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Alıcı konumunda olan toplumun ise ekonomik kriz sürecinde kitap satın almayı öncelikli harcamaları arasından çıkarabileceği, kaliteli çeviri eserler okumakta ve hatta çeviri eserlere ulaşmakta zorlanacağı gözlemlenmiştir. Son olarak, bu durumun toplumun kültürel repertuarının dünya kültürü ile zenginleştirilmesine ket vuracağı düşünülmüştür. Bu bağlamda, ekonomik krizin bu üç boyutlu etkisini araştıran akademik çalışmalar yapılmalı, yayıncılık ve çeviri sektörü paydaşlarının bir araya gelerek yapacakları çalıştaylar ile hem yayınevleri hem de çevirmenlerin bu gibi süreçlerden en az etkilenmesini sağlayacak adımlar tartışılmalıdır. Bu doğrultuda yapılacak iyileştirmeler de toplumun kültürel gelişimine katkıda bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çevirmen, Çeviri eser, Çeviri sektörü, Ekonomik Kriz, Yayınevi.

JEL Sınıflandırması: J8, J41, H4, L8, Z11.

EFFECTS OF ECONOMIC CRISIS ON TRANSLATION INDUSTRY

Abstract

This study investigated effects of economic crisis on translation industry in Turkey in terms of publishers making the payments for printing materials, especially the paper, and royalty for imported books with the exchange rate of dollar, translators suffering from cut backs imposed by publishers, and readers who are to buy these books. Increase on the expense items of publishers may crea-

¹ Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, Akademik Yazma U. A. Merk., sedakuscu@gazi.edu.tr, ORCID No. 0000-0003-3503-0958

te consequences of increasing book prices, giving translation projects to inexperienced translators who accept to work for low rates, and even quitting publishing translated books. For translators, it is observed that their professional rights are not at the desired level and their earnings are lowered in the projects they are able to take. For readers, consequences may be delisting book purchasing from primary expenses during economic crisis, having difficulty in reading quality translation books, and even finding translated books. This may ultimately impede the enhancement of cultural repertoire of the society with world culture. Further research may examine the effects of economic crisis on these dimensions. Workshops should be held with stakeholders of publishing and translation industries to help both parts to be minimally affected from such situations. Improvements made in this regard would contribute to cultural development of society.

Keywords: *Translator, Translated book, Translation Industry, Economic Crisis, Publisher.*

JEL Classification: *J8, J41, H4, L8, Z11.*

GİRİŞ

Antik Çağlar'da ağaç kabuklarına, kil tabletlere, taşlara yazılan yazılardan günümüzün elektronik kitaplarına uzanan yazma ve okuma eylemi, tarihin kayıt altına alınması, bilginin yaygınlaştırılması, kültür ve sanatın zenginleşmesi gibi birçok açıdan insanlık tarihinin yapıtaşlarındandır. Bugün kitap denince akla hâlâ 1450 yılında Gutenberg'in matbaayı icat etmesiyle başlayan basılı kitaplar gelmektedir. Günümüzde insanların her türlü yazılı kaynağa ulaşmasında teknolojinin katkısı da yadsınamaz düzeydedir; ancak basılı kitaplar bugün de zihinlerdeki kitap olgusunun karşılığı olarak yerini korumaktadır. Gelecekte elektronik kitapların basılı kitapların yerini alıp almayacağı tartışılırken, eserlerin yayımlanması ve okuyucuya ulaştırılmasında yayınevleri hâlâ etken rol oynamaya devam etmektedir.

Türkiye'de cumhuriyetin ilk yıllarında yayımlanacak eserler aracılığıyla kültürel kalkınma hedeflenmiş, yabancı dillerden yapılacak çevirilerin önemi üzerinde durulmuş, gerekli çeviri etkinliğini yürütmek üzere toplanan Birinci Türk Neşriyat Kongresi ve ardından kurulan Tercüme Bürosu, çeviri eserlerin seçimi ve tercümesinde önemli rol oynamışlardır. Devlet eliyle gerçekleştirilen bu reformların sonucunda, 1940-1960 yılları arasında 947 kitap çevirisi yapılmıştır (Haleva ve Kıvanç, 2015). Devlet, kültürel reformlar yaparak ve bu doğrultuda atılan adımları teşvik ederek hem ülkenin çeviri ve yayıncılık hayatına hem de toplumun kültürel gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Bir başka deyişle, cumhuriyetin ilk yıllarında kendini her açıdan yeniden inşa etmeye çalışan devletin, toplumun kültürel gelişimini hedefleyen bu politikası; birçok yayınevinin kurulması, yetkin çevirmenlerin yetiştirilmesi ve toplumun kültürel anlamda zenginleştirilmesi ile sonuçlanmıştır. Günümüze gelindiğinde, yayın hayatına devam etmekte zorlanan yayınevleri, kazançları azaltılmış çevirmenler ve yakın tarihte çeviri eserlere ulaş-